

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο: **ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**
 Ημερομηνία: Παρασκευή, 11-12-2009
 Σελίδα: 10
 Μέγεθος: 710 cm²
 Μέση κυκλοφορία: 32230
 Επικοινωνία εντύπου: (210) 9296001
 Λέξη κλειδί: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Βιβλία έξω από τη σκόνη του χρόνου

Από την **Κατερίνα Σχινά**

Μα δεν μας φτάνουν στ' αλήθεια τόσα βιβλία; Χρειαζόμαστε κι άλλα; Δεν μας συντρίβει, επιτέλους, όχι μόνονάχα το μέγεθος, αλλά και ο όγκος των κλασικών, τόσων, που ίσως δεν καταφέρουμε ποτέ να τα εξαντλήσουμε στον σύντομο μας βίο; Πραγματικά μας σκανδαλίζει η ύπαρξη τόσων και τόσων χαμένων αριστουργημάτων; Ίσως όχι, υποστηρίζει ο Στιούαρτ Κέλυ στο «Βιβλίο των χαμένων βιβλίων», μία από τις πιο συναρπαστικές μελέτες που έχουν ποτέ γραφτεί με θέμα τα βιβλία, ωστόσο μας ερεθίζει η ιδέα μιας εναλλακτικής ιστορίας της λογοτεχνίας: η υποψία ότι μερικά από τα έργα που δεν άντεξαν στον χρόνο, ή που δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ, θα μπορούσαν να αλλάξουν την εικόνα μας για τους συγγραφείς και τη σημασία τους. Ο λογοτεχνικός Κανόνας δεν είναι ολυμπιακή δάδα ή καθαροίμοι άλογο· υπάρχει από σύμπτωση και όχι από ανάγκη, σαν ένας καλός βράχος, που προεξέχει μέσα στον ωκεανό της απώλειας. Τον αποτελούν όλα έργα ξέφυγαν από τη φωτιά, από το νερό, τη λύσσα των ιδεολογιών, τη σκόνη του χρόνου. Όσα βιβλία δεν χάθηκαν, όσα δεν εγκαταλείφθηκαν μεσοστράτις από τους συγγραφείς τους, όσα δεν απαγορεύτηκαν και δεν καταστράφηκαν. Όσα δεν αναλώθηκαν σαν καύσιμο για ξεπαιγασμένα σώματα ή βεριακλήδες πνευμονές. Πατί δεν είναι μόνο ο Μπαχτίν, που, εξόριστος στο Καζακστάν, χρησιμοποίησε τις σελίδες του βιβλίου του για τον Ντοστογιέφσκι ως τοιγαρόχαρτο, αφού είχε ήδη ξεπαστρέψει, με την ίδια μέθοδο, ένα αντίτυπο της Βίβλου, αλλά και οι αδαείς επίγονοι, που έλαχε να ζήσουν στους σκοτεινούς χρόνους, και κάποιο κρύο χειμώνα έκαψαν βιβλία για να ζεσταθούν.

Ο Στιούαρτ Κέλυ είναι βιβλιόμανης: από παιδί καιροφυλακτούσε στα παλαιοβιβλιοπωλεία για ξεχασμένα αντίτυπα των χαρτόδετων μυθιστορημάτων της Αγκάθα Κρίστι, θέλοντας παθιασμένα να συμπληρώσει «όλη τη σειρά». Εφηβος παραδόθηκε στην εμμονή της απόκτησης όλων των έργων των αρχαίων κλασικών, ώς τη στιγμή που, έχοντας πλουτίσει τη βιβλιοθήκη του με τους δύο τόμους του Αισχύλου, τους δύο του Σοφοκλή, τους τρεις του Αριστοφάνη, τους τέσσερις του Ευριπίδη και τον έναν του Μενάνδρου, συνειδητοποίησε ότι όλοι τους είχαν γράψει πολύ περισσότερα. Διαβάζοντας μια σημείωση από τις «Θεομοφορίζουσες» του Αριστοφάνη, που αναφερόταν στον «φημιόμο τραγωδο» Αγάθωνα και τα απολεσθέντα του κείμενα, θα αποφασίσει να «διωρθώσει την κατάσταση», συντάσσοντας ένα κατάλογο των Χαμένων Βιβλίων, των ανέφικτων και των άγνωστων, όσων δεν θα κατάφερε ποτέ να βρει και πολύ περισσότερο να διαβάσει. Αυτό το πάθος για τους καταλόγους, τις χρονολογίες και τις λεπτομέρειες, αποτελεί και το καύσιμο (για να επιστρέψω στην επίφοβη λέξη) του έργου, που θα αναλάβει στο εξής: να συνθέσει μια υποθετική βιβλιοθήκη, που φέρνει στον νου, με τις άπειρες διαστάσεις της και την εξωφρενική της καθολικότητα, τη «Βιβλιοθήκη της Βαβέλ», του Μπόρχες. Εί-

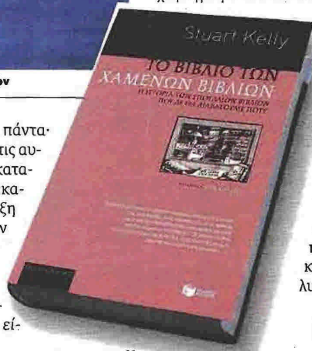

Έργο της Ερβίνης Ηλιοπούλου. Αίθουσα Τέχνων Αθηνών

να μια βιβλιοθήκη που θα περιλαμβάνει τα πάντα· αν όχι «τη λεπτομερή ιστορία του μέλλοντος, τις αυτοβιογραφίες των καταλόγων, τους πιστούς καταλόγους της Βιβλιοθήκης, εκατοντάδες επί εκατοντάδων πλαστών καταλόγων, την απόδειξη της πλαστότητας αυτών των καταλόγων, την αληθινή ιστορία του θανάτου σας, τη μετάφραση κάθε βιβλίου σε όλες τις γλώσσες», πάντως, σίγουρα όλα εκείνα τα βιβλία, που γίνονται απείρωσ θελκτικά για τον φιλιανγνώστη, επειδή, έχοντας χαθεί, μπορούν να είναι τέλεια μόνο στη φαντασία.

Ο Κέλυ δεν είναι μόνον ευφυής ερευνητής, αλλά και γλαφυρός συγγραφέας. Το βιβλίο του, θαυμάσιο δείγμα βιβλιογραφικής λογοτεχνίας, βιβλίο αναφοράς, διαθέτει αυτόν τον έντονα προσωπικό χαρακτήρα, που καθιστά αξιανάγνωστα τα κείμενα. Δεν γράφει σαν λόγιος ερευνητής· αν και διαθέτει το ένστικτο ενός λογίου για την εύλογη λεπτομέρεια και τον υπαινιγμό του παράδοξου·, αλλά σαν παθιασμένος ερασιτέχνης, με μεγάλη ευρύτητα γνώσης και απόψεων. Το «Βιβλίο» πλησιάζει ανάλαφρα στην πλατιά τοπογραφία της λογοτεχνίας, αρχίζοντας από τις απαρχές της, περνώντας από τους Έλληνες, τα βιβλικά κείμενα και τους Ρωμαίους, καθυστερώντας στην αγγλική παράδοση και τους Ευρωπαίους κλασικούς του 20ού αιώνα, φτάνοντας ως τη Σύλβια Πλαθ και τον Ζωρζ Περέκ.

Η απλούστερη μορφή απώλειας είναι η καταστροφή, μας θυμίζει ο Κέλυ. Ο ποιητής του 19ου αιώνα, Τζ. Μ. Χόπκινς, έκαψε όλα τα πρώιμα ποιήματά του, όταν αφιέρωσε τη ζωή του στην ομορφιά του Θεού. Ο Τζόρτζ πέταξε στη φωτιά την πρώτη εκδοχή του «Πορτρέτου του καλλιτέχνη». Τα «Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας», του Φερντίναντ ντε Σωσούρ, ξεχάστηκαν στο συρτάρι του εκδότη του και καταπλακώθηκαν από τα συντρίμια, όταν το κτήριο που στέγαζε τα γραφεία του εκδοτικού οίκου κατεδαφίστηκε. Υστερα, υπάρχουν τα έργα που χάθηκαν, γιατί παράτησαν, όπως κάποια ποιήματα του Γκρέγκορ Κόρσο, που αναπολούσε ο Αλεν Γκίνομπεργκ, ή που σκορπίστηκαν στους πέντε ανέμους, όπως κάποιοι σελίδες από το «Γυμνό γεύμα» του Μπάρουζ, που λέγεται ότι παλωνόταν για ένα δολάριο η μία, από τα χαμίνια στους δρόμους της Αλγερίας· τα χειρόγραφα που δεν ολοκληρώθηκαν, γιατί η θνητή ύπαρξη των συγγραφέων τους τελείωσε πριν από το έργο τους, όπως μερικά περιλάλητα κείμενα άγγλων κλασικών, του Ναθάνιελ Χάθορν, του Ρόμπερτ Λιούις Στήβενσον, του Γ.Μ. Θάκρεϊ. Τα έργα που εγκαταλείφθηκαν από τους δημιουργούς τους, γιατί δεν ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες τους – εδώ ο κατάλογος μακραίνει υπερβολικά. Τα έργα που σχεδιάστηκαν, αλλά οι συγγραφείς τους δεν τα έβγαλαν ποτέ στο χαρτί: Το «Αγάπης αγώνας άγνοος», του Ζαϊζπηρ, είχε και ένα αδελφάκι, μας πληροφορεί ο Κέλυ, το «Αγάπης αγώνας κερδοφόρος», που ποτέ δεν είδε το φως· η «Σπείρα», «ένα μυθιστόρημα για την τρέλα ή μάλλον για τον τρόπο που τρελαίνονται κανείς», με την ιδέα του οποίου ερωτοτροπούσε ως το τέλος ο Φλωμπέρ, δεν γράφτηκε, γιατί η διαπραγμάτευση του θέματος τρομοκρατούσε τον συγγραφέα. Υπάρχουν ακόμη τα έργα που λογοκρίθηκαν, είτε από τους ίδιους τους συγγραφείς –ο Γκόγκολ, παραπαίοντας ανάμεσα στη

Stuart Kelly
Το βιβλίο των χαμένων βιβλίων
 μτφρ.: Ρίτα Κολαίτη
 επιμέλεια: Δημήτρης Ελευθεράκης
 εκδόσεις Πατάκη, σ. 640, 27 €

θηροσκευτική παράκρουση και την αυτοδυστήρηση, κατέστρεψε το δεύτερο μέρος των «Νεκρών Ψυχών» του· είτε από τους κατά τεκμήριο εκτελεστές της πνευματικής τους διαθήκης, όπως ο σκανδαλισμένος εκδότης των απομνημονευμάτων του Λόρδου Βύρωνα, που αποφάσισε να κόψει το χειρόγραφο του έργου. Τα βιβλία που κάκισαν στην πυρά, θύματα της θρησκευτικής ορθότητας όλων των μισαλλόδοξων της ιστορίας, από τον Σαβοναρόλα του Χομεινί. Τα βιβλία που παραδόθηκαν στις φλόγες από τους ναζί, ή έγιναν κομμάτι από τους σταλινικούς – όπως τα κατάλοιπα του Ισαάκ Μπάμπελ. Όμως, το μεγαλύτερο ίσως κενό στη λογοτεχνική κληρονομιά μας είναι τα θεατρικά έργα του Σοφοκλή: μονάχα 7 από τα 120 επιβιώνουν. Ένας ακόμη μεγάλος απών είναι το τρίτο έπος του Ομήρου, με τίτλο «Μαργίτης», από το οποίο επέζησαν μονάχα λίγοι στίχοι σε αναφορές άλλων συγγραφέων. Αυτή είναι ίσως και η πλέον πολυθηνητική απώλεια στη λογοτεχνία. μολονότι ο Κέλυ υποστηρίζει ότι, αν το έργο είχε επιβιώσει, θα ήταν ενδεχομένως αποθαρρυντικό για τους μελλοντικούς κομικούς συγγραφείς να δουλεύουν υπό τη σκιά του μεγάλου Ομήρου.

Λογοτεχνική αντι-εγκυκλοπαίδεια, το «Βιβλίο των χαμένων βιβλίων» (εξαιρετικά μεταφρασμένο στη γλώσσα μας και ιδιαίτερα φροντισμένο πραγματολογικά) ζαχαρώναντεύει την ιστορία, προσθέτοντας στη συναρπαστική αυτή τοιχογραφία τις πινελιές της αμφιβολίας, της μεταίοδοξίας, του ομορτυνισμού, της μεταμέλειας, της δειλίας, της παραδοπιστίας ή της πονηρίας όσων αφιέρωσαν τη ζωή τους στο γράψιμο. Στοχαστικό σχόλιο πάνω στο τυχαίο, στην ευθαρσύνη, τη διάρκεια και την αντοχή, το έργο του Κέλυ, μοιραία καταλήγει στους συγγραφείς, που την ύπαρξή τους δεν γνωρίζουμε καν, αφού, όσο κι αν παιδεύτηκαν με τη γραφή, τα «ευπαθή χαρτιά» τους διασκορπίστηκαν, χωρίς ν' αφήσουν κανένα ίχνος. Και αυτή ακριβώς η αναγνώριση των αφανών είναι που δίνει στο «Βιβλίο» του Κέλυ τη συγκινησιακή του θερμότητα.